

Memòries russes d'un músic valencià en la División Azul

Joaquín Ros Cabo (Serra, 1915 - València, 1993) fou reclutat a la força per a formar part de la banda de música de la División Azul, una experiència en el front rus de la Segona Guerra Mundial que contà sobre el terreny en un diari bastant crític amb l'actitud del contingent espanyol i que, molts anys després, veu la llum editat pel seu nét.

El perfil de Joaquín Ros Cabo no s'ajusta a l'esquema habitual dels voluntaris i suposats voluntaris que nodriren la División Azul (*Blaue Division* en alemany), el contingent bèl·lic de 46.000 homes –computant els diferents relleus– que Franco envià al front rus de la Segona Guerra Mundial en compensació al suport alemany durant la Guerra Civil a Espanya. Ros era una persona de dretes, nascut en una modesta família d'agricultors amb un pare molt vinculat a la dreta tradicional catòlica i a l'entorn musical del poble, però no era un falangista fanàtic obsessionat amb la croada anticomunista. I tampoc no era neutral.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, un grapat de milicians incontrolats entra a casa seua buscant el pare, qui va de molt poc que escapa. Frustrats, els milicians agafaren la mare de Joaquín i els seus germans menuts –ell era absent en aquell moment– i els dugueren al cementeri per donar-los mort. La intervenció d'un oficial de la Guàrdia d'Assalt lleial a la República impedí l'execució. El macabre incident, però, marcà Joaquín Ros, qui fou reclutat per l'exèrcit republicà i enviat al front. Aconseguí fugir i unir-se a les tropes rebels, el 23 de setembre del 1938, a la segona bandera de Falange Española Tradicionalista (FET). En acabar la guerra, continua mobilitzat fins que l'estiu del 1941 és reclutat perquè forme part de

la banda de música de la División Azul d'una forma no massa voluntària, com recull veladament el diari que Joaquín Ros va escriure sobre la seua experiència en aquell contingent. “El día 12 de julio nos consultaron si queriamos ir voluntarios a luchar contra el comunismo a Rusia y se presentaron tres, pero al decir que era para formar parte de la banda de música de la División Azul, nos presentamos todos y así lo comunican”. Entre línies, s'intueix que la segona *petició* fou una imposició. La versió oral de la família és que l'oficial que tractava de reclutar gent per al front rus, frustrat per no haver obtingut més que tres voluntaris, aconseguí insuflar entre la tropa un inusitat fervor bèl·lic en ensenyar la seua arma.

Fet i fet, aquells textos, escrits en un castellà bastant deficient des d'un punt de vista de la normativa, però molt sucosos des de l'òptica de la microhistòria i la sociologia, foren conservats pel seu nebot, José Vicente Domingo Ros. I fa poc, han pres forma de llibre, *Diario de la División Azul. Un músico en el frente ruso* (Carena, 2013), en una edició a càrrec de Kilian Cuerda Ros, historiador i nét de Joaquín. L'editor ha respectat al màxim l'escriptura original, amb les seues errades ortogràfiques i sintàctiques i les confusions onomàstiques (*San Pesterburgo, Leipzig, Homburg, Franfort...*), tret de casos de possible confusió que

EL TEMPS

aconsellaven correcció. Fins i tot s'han deixat els nombrosos valencianismes que fa fruit del seu tarannà de valencianoparlant escolaritzat en castellà. Tot, amb l'objectiu, segons Cuerda, d'evitar “l'alteració de la realitat de l'autor, tant del seu nivell social com del seu nivell d'alfabetització”.

El llibre inclou abundós material gràfic, incloent-hi fotografies i documentació al·lusiva al període històric, un annex final amb cartes, una “bibliografia bàsica” sobre la División Azul, així com poemes i cançons del cos expedicionari. Però el nus el formen els diaris de Joaquín Ros, textos senzills però molt amens, que revelen una important capacitat d'observació i una habilitat notable per a l'eufemisme i per a ocultar subtilment, entre línies, fets i opinions presumiblement compromesos, conscient que els seus manuscrits podien acabar en algun moment a les mans dels seus oficials. Ros no és un element subversiu: de forma conscient o inconscient, reproduceix en alguns passatges, no molts, la propaganda oficial, el caràcter de croada i el fervor patriòtic i ideològic de l'empresa. “(...) hemos venido a luchar

Joaquín Ros, en una fotografia que il·lustra les dures condicions climàtiques del front oriental.

no serveixen per a formar-se una idea de les experiències de combat dels divisionaris. Però la seua capacitat d'observació i un tarannà bastant diferent de molts dels seus companys, configuren un relat interessant sobre la vida quotidiana en el front dels membres de la División Azul.

L'alegre soldadesca. En aquell sentit, el més significatiu i interessant del llibre, tal vegada, són els nombrosos retrats a l'actitud i aptitud d'oficials, sots-oficials i soldats espanyols, la incomoditat que a Ros li provoca això i el contrast amb la pulcritud i eficàcia de l'exèrcit alemany. Abans d'això, el relat del viatge per etapes cap a Rússia s'assembla a unes vacances amb superàvit de testosterona. En cada etapa de l'itinerari, Ros anota "una pequeña juerga", sense abundar en detalls. I fins i tot suggereix diferents encontres sexuals, com ara quan parla d'una jove de Saragossa de 18 anys a qui proposa ser la seua "madrina de guerra". Les gresques són contínues. A Sant Sebastià "nos encontramos con la policia armada que nos invita a que vayamos a dormir porque davamos escandalo". Encara al

contra el comunismo, en pro de la cultura y la civilizacion y por una España mayor y una Europa mas justa". Altrament, el seu paper en la guerra, membre de la banda de música, el manté allunyat del front, assajant i tocant i vigilant un polvorí. El seu contacte amb el foc real es limitarà als atacs esporàdics de l'aviació soviètica, que deixen molt poques baixes entre la seua unitat. Els escrits de Ros, per tant,

Els músics de la banda de Joaquín Ros tocant per als soldats alemanys.

Edicions Tres i Quatre / València

34

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com

NOVA COL·LECCIÓ de butxaca

pas per Alemanya, en un altre fragment, “marchamos a dormir, no sin antes reunirse con unas niñas muy bonitas, que nos reímos mucho”. Per contra, a Rússia criticarà en uns termes molt durs l’intercanvi de sexe per pa que alguns soldats fan amb les dones russes.

Joaquín i els seus companys d’armes, en un descans per a menjar en plena estepa russa.

El disgust amb els que són els seus companys d’armes traspua immediatament. Abans d’abandonar terres germàniques, el músic diu: “En esta expedición somos unos 250, todos especiales, y excepto algunos sargentos que parecen caballos por que no saben ni poner su firma, nos portamos todos muy bien y los alemanes nos aprecian a pesar de que las otras expediciones han hecho estragos en este pueblo, cosa que nosotros sentimos mucho”. Ja en terres russes, diu que no existeix “camaraderia ni compañerismo [en la División] y por parte de los jefes palos (...)”. Un malestar que estén a la forma de tractar a la població local: “Es que los españoles igual que por el camino le damos comida a los rusos, les quitamos cuanto tienen, somos un caracter informal, no nos adaptamos a una cosa seria y justa”. Uns dies més tard escriurà: “(...) veo que estos músicos militares son unos desgraciados: el uno dice que ha venido por hacerse dos trajes, otro por comer, otro por ver Rusia que se vive bien y los valencianos por que nos han traído”. El text, en un gir que sembla forçat, acaba amb la referència a l’Espanya més gran i l’Europa més justa referenciat adés. Però, poc més tard, carrega de nou sense embuts: “(...) poca camaraderia: solo hay estufa para unos cuantos que no hacen servi-

cio porque son cabos y otros sargentos y encima tu tienes que traer la comida para que no pasen frío ¡Que verguena la del Ejército Español! (...) Hay un gran despiste en la División y todo se toma a cachondeo, y como no hay cultura, mucho mas aun”. Per contrast,

“tengo varios amigos alemanes y hacemos varias juergas, es un personal muy culto, educado y muy organizado, cosa que me admira”. De fet, les referències elogioses a la Wehrmacht i els seus integrants, l’admiració pel major grau de civilització aparent dels germànics, se succeïxen. Ací no apareix el distanciament amb el nazisme que tingueren unes altres obres sobre experiències en la División Azul escrites a partir dels anys cinquanta, quan l’Holocaust és de domini públic. En el llibre de Ros, els

més malparats són els mateixos oficials: un dels fragments més cridaners és la forma freda i distanciada com Ros descriu la mort d’un tinent.

Les queixes pels privilegis dels oficials i sots-oficials tenen base: en un gràfic de temperatures del gener del 1942, inclòs al llibre, es marca una màxima de -3° . La mínima és de -53° . Les al·lusions al fred són constants, tot i que no estar a la primera línia de combat fa més suportable la situació. Un altre aspecte interessant és la relació de Ros amb la població russa, bastant cordial en termes generals. La convivència forçada amb una família proveeix d’alguns dels passatges més divertits, com ara quan Joaquín i dos dels seus companys, també valencians, decideixen parlar valencià en presència dels russos per si algú d’ells coneix el castellà. El més divertit, però, vindrà unes línies després: “Hoy casi nada puedo decir, solo una cosa que me ha causado escrupol: he visto quitarse la caspa y algun piojo con el cuchillo de cortar el pan (...); los matan y luego cortan el pan negro que tienen, nunca se me olvidará”. “En esta casa apesar de que son muy guarros lo pasamos bien”, afegeix. La guerra, paradoxalment, també era això.

Xavier Aliaga

Josep Maria Castellet

(Barcelona, 1926-Barcelona 2014)

Un gegant de la cultura

La seua petja en la cultura catalana i espanyola és incontestable. I el seu llegat en el món de les lletres és d'una magnitud tal que sura amb suficiència sobre l'oceà d'epítets elogiosos i hiperbòlics subratllats que han acompanyat la seua desaparició. Josep Maria Castellet, escriptor, editor i crític literari, lluitador contra el franquisme, mort la setmana passada a 87 anys, era una personalitat irrepetible.